

TÜRK DİLLİ HALKLARIN FOLKLORUNDA GELENEKSEL ŞİİR İLİŞKİLERİ

Kardeş Özbek, Türkmen, Azerbaycan ve Anadolu Türk halklarının folkloruna dayalı geleneksel şiirim karşılaştırdığımızda, konu, örgü benzerliğine ve karşılıklı etkilişime daha çok rastlıyoruz. Kardeş halkların "eski" hayatları hakkında az çok bilgi veren geleneksel şiir sanatı, o halkların hayatında devam edip gelen bazı ortaklıkların ve değişik milli özelliklerinden de iz bıraktığını göstermektedir.

İki insanın, iki gencin evlenmeleriyle ilgili düğün şiiri, pek çok ilim adamının dikkatini çekmiştir. Çünkü geleceğini devam ettirmeyen bir insan veya bir halk düşünülemez. Düğün gelenekleri hakkında ilmi çalışmalar yapan Özbek bilim adamı M. Alaviya, bu kelimenin anlamını açıklamakla birlikte, "toy" kelimesinin "doymak"tan türediğini belirtiyor. Bu düşünce kabul edilebilir. Çünkü toy denildiğinde "doymak", yemek yemek göz önüne, geliyor. İnsanoğlu yemeksiz duramaz, ama iki gencin düğününde bu isteği daha da artar, bu günde hiç olmazsa en güzel yemekleri yemek ister. Çünkü onun kafasında, "düğünde en güzel yemekler, en güzel şeyler olmalı" düşüncesi vardır. Halk arasında bu gelenek hakkında "toya gidersen doyup git, toy elbiseni giyip git" şeklinde bir söz var ise de, toy günü müzik ve eğlence ile birlikte insan en iyi şeyleri de yemek istiyor..!

Düğün geleneği birçok tarihçinin, etnografin ilgisini çekmiştir. Bizce düğün geleneklerinin oluşmasında, her halkın sadece sosyal ve ekonomik şartları değil, etnik meseleler de etkili olmuştur. Geçmişte hayvancılıkla uğraşan Özbek, Karakalpak, Kırgız, Tacik halklarının düğün geleneklerinde, bu yaşayışlarının izleri vardır. Bu halklarda düğün ve nikah törenleri ilk önce kız evinde başlayıp, daha sonra oğlan evinde devam eder. Bu gelenek, Çarçöv vilayetinin Farab, Danev ilçelerinde oturan Özbeklerin düğün geleneklerinde de şu ana kadar devam ettirilmektedir.

Düğün gelenekleri vasıtasıyla bir halkın, bir insanın insanca duygularının en güzel örnekleri ortaya çıkıyor. Düğün geleneklerine dikkatle baktığımızda, "hayatta eksiklik olmayacak ve olmamalı" gibi bir hisse kapılıyoruz. Bu yüzden düğün geleneği bütün halklarda geleneklerin en meşhuru ve en neşelisidir.

Bu gelenek hakkında, Azerbaycanlı bilim adamlarından A. Nabiyev ve Efendiyev'in yazdık-

Prof. Dr. Amangül Durdıyeva
Türkmenbaşy Kolyazmaları Ens.Folklor Şb. Md.

Türkmen Türkçesinden Aktaran
Yusuf AKGÜL

larına göre; düğün, nişandan sonra başlıyor. Bilim adamlarının çoğu, düğün geleneğiyle nişan geleneğinin birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtiyorlar.

Türk dilli halklardaki düğün gelenekleri genellikle birbirlerine benzese de, bazı farklılıkların olduğunu belirtmeliyiz. Bu halkların düğün geleneklerinde kız istemeye gitmek, nikah töreni, düğün gününde şarkı/türkü söylemek gibi ortaklıklar vardır. Ancak bu geleneklerin yerine getirilişinde her halkın değişik milli karakterlerini ve özelliklerini görebiliyoruz.

Düğün gününün tarihi belirlenmeden önce gençlerin anne ve babalarının arasındaki ilişkiler, her halkta değişiklikler gösterir. Örneğin, Türkmenlerde kız istemeye gidilecek gün, uğurlu gün sayılan çarşambadır. Çünkü Türkmenler arasında "Çarşamba çar tarafa" denilen bir inanış vardır. Bu Azerbaycanlılarda da böyledir.

Kız evine varıldıktan sonra selam verilir. Yaşlılardan birisi, "uzak yerden akraba olmaya geldik" veya "kaybımızı aramaya geldik" diyerek konuşmaya başlar. Azerilerde "Peygamberlerin izniyle kızınızı istemeye geldik" denilir.

Türk bilim adamları Hüyla Ergunşah ve Şeref poyraz, Türkiye Türklerinin düğün gelenekleri hakkında değerli bilgiler veriyorlar. Ama "her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır" şeklindeki Türk atasözüne bakarsak, düğün geleneklerinde benzerlikler olduğu kadar, farklılıklar da vardır. H. Ergunşah'ın yaşadıklarına göre, düğün gününden birkaç gün önce, evlenecek çifti, kız evinde nişana, kına yakmaya hazırlıyorlar. Kadınlar evin ortasına yastık koyuyor. Kızı, kadınlar yastığın yanına getiriyorlar ve şu dizeleri söylüyorlar:

*"Çattılar çatma daşını
Kurdular düğün aşım
Çağrın gelsin İcardaşım
Kız anam kınan kutlu olsun.*

*Atladı geçti işiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kız anam kınan kutlu olsun.*

*Orta direk, orta direk
Gümbür gümbür oynar yürek
Büyük eve gelin gerek
Kız anam kınan kutlu olsun. "*

Kızın yakınları, kızı kucaklayıp ağlaşırlar. Sonra kızın saçlarını tarayıp, ince ince örüp, uçlarına boncuk takıp, kaküllerini zülüflerini kesip, altın kaplamalı "tepelik"i başına giydirip yüzünü örterler. Kızın eline ve ensesine kına sürerler. Sonra evde bulunanlara leblebi dağıtılır. Kadınlar kenara çekilip türkü söylemeye başlarlar. Gelini ata bindirip oğlan evine getirdiklerinde, kaynanası ve kaynatası ona bir hediye verinceye kadar gelin attan inmez. Bu arada kadınlar şu maniyi söylerler.

*"Ak bayrağın yeşili
Tuttuk cennet kuşunu.
Selan söylen güveye
Getiriyek eşini..."*

Gelin geldikten sonra henüz eve girmeden, "ayakları yansın, dışarı çıkmasın" şeklindeki inançla, kapıya sıcak demir bırakırlar. Geline şerbet içirirler.

Kardeş Türkiye halkının düğün törenindeki "kına yakma", nişanlanma geleneği her yörede değişiktir. Örneğin Türkiyeli bilim adamı Habib İdrici'nin ve Azerbaycanlım öğretmen Asif Hacı'nın verdiği bilgiler göre, Ahıska Türklerinde kız istendikten sonra, oğlan tarafından birkaç kadın kına ve çeşitli hediyelerle kız evine gelir. Kına yakma geleneği şarkı-türkü söylenerek yapılır. Bu türküleri genellikle üzüntü ve yas ezgilidir; çünkü kız, ana evinden ayrılacaktır.

Kına gecesi, yani kızın kendi evinden ayrılıp oğlan evine gideceği gece, arkadaşları-yengeleri şu türküyü söylerler:

*"Çalanak çakmağa geldik
Kına yalanaya geldik.
Ayşe teyze ağlama
Kızın almağa geldik."*

Kardeş Azerbaycan ve Türkiye Türk halkının düğün geleneklerinde çok canlı olan "nişanlanma" geleneği, şu anda Türkmen Türklerinde yoktur. Ancak bu gelenek bir O ğuz/Türkmen destanı olan Dede Korkut'ta iz bırakmıştır. Bay Bican'ın kızı Banu Çiçek, aşığı Bamsı Beyrek'in önüne üç şart koyar: At yarışı, ok atışı, güreş... Sonuçta Bamsı Beyrek yarışı kazanır. Bu durum destanda şöyle anlatılıyor: "Beyrek, kızın beline girip sırtına alıp yere vurdu.

O kıza, düğünün kutlu osun han kızı, diyerek parmağından altın yüzüğünü çıkarıp kızın parmağına taktı. Aramızda bu nişan olsun, han kızı, dedi."

Kına yakmak geleneği, XVIII. asrın, edebi mirası pek iyi bilinmeyen şair Avşar Kasım'ın "Talan Yar" adlı herkesçe (Türkmenlerce) bilinen halk türküsünün dizelerinde karşımıza çıkıyor. Bu aydım şimdilerde sanatçılar tarafından söyleniyor. Sevilen kızın eline kına yakma geleneği, bu türküde şöyle veriliyor:

*"Bayram olar kına yakar destine
Sır duyuramaz düşmanına, dostuna
Naşı tebib gelmez yarım üstüne
Özi gelsin meni derde goyan yar. "*

Umumi anlamda Türkiye ve Azerbaycan Türklerindeki nişanlanma geleneği, Türkmen Türklerinin "Adaglama"/Nişanlanma geleneğine benziyor. Fakat adaklamak geleneği çocuklar henüz gençler, anne babalar kendi aralarında söz keserek, mesela Zühre ile Tahir destanında olduğu gibi onları nişanlıyor. Bazen da boncuk veya alaca ip takmışlar. Ama ellerine kına yakma geleneğini gösteren bir kaynağa veya malumata rastlamadık.

Avşar Kasım'ın "Talan Yar" türküsünde hatırlatılan kına yakmak geleneği, belki de zamanla ortadan kalkmıştır. Eğer bu gelenek o yıllarda meşhur olsaydı, sonraki şairlerin eserlerinde de geçerdi.

Geçmişte Türkmen geleneğine göre kız istemeye birkaç kez gidilirmiş, her gidişte koyun kesilir, ancak kız ile oğlanın görüşmesine izin verilmezmiş. Günümüzde, devire göre durum ve gelenek-görenekler başkalaştı. İki taraf anlaştıktan sonra gençler görüşürülüyor. Kız oğlanı, oğlan da kızı inceliyor. Gençler birbirlerini tanıdıktan sonra kendi istekleri üzere evleniyorlar.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde, "filanın güzel bir kızı var, iyi ve terbiyeli bir kız, silesi de iyi" denildiği zaman, oğlan tarafından birkaç kişi, kızı istemeye gidiyorlar. Kız evine geldiklerinde "biz sizinle akraba olalım diye geldik" şeklinde söze başlıyorlar. Tanışmak için hazırladıkları bohçayı da veriyorlar. Eğer kızın ailesi "yine gelin" derse, kız ile oğlanın görüşmesine izin veriliyor. İkinci gelişte oğlan tarafı, yufka veya börek gibi yiyecekler getirir. Burada maksat "tuz tattır-

mak"tır. Kız için başörtüsü, elbise gibi hediyeler de getirilir. Bu gelenek Türkiye ve Azerbaycan gibi kardeş ülkelerde, oğlan tarafının kıza talip olduklarını gösteren bir belgedir. Kız tarafı, düğün yapmak için başlık parası ve çeşitli eşyalar ister. Kız için yüzük, küpe, çeşitli takılar, ayrıca da elbiseler ve milli kıyafet hazırlamak için kumaşlar istenir. Bunlar getirildikten sonra düğünün ne zaman yapılacağına karar verilir.

Türkmen düğünleri üzerine filoloji doktoru G. İlyasova'nı hazırladığı tezde, bu tarz hakkında ilginç şeyler söyler: Türkmen düğünlerinde söylenen türkülerle Özbek, Rus ve daha başka halkların gelenek-göreneklerindeki şiirleri karşılaştırır.

Düğün türküleri, bütün halklarda eskiden beri devam edip gelmektedir. Bu tarz Özbeklerde "ulan", "yor yorlar", "Taparlar" ve "kelin selam" adıyla; Türkmenlerde "yar yar", "leyeran", "Ölen", "yareycan" adıyla; Anadolu Türklerinde ise "düğün türküleri" adıyla biliniyor. Özbeklerde her ilin düğün yapısı ayrı ayrıdır. Okangoran nehri kenarındaki Özbeklerin düğün gelenekleri, çok eski devirlerden beri korunmaktadır. Bu geleneğe göre evlenecek kızın yengelerinden birisi ata biner, sırtına da bir oğlanı çocuğu alıp bütün evleri dolaşır ve "filan gün, filanlara gelin" diye herkesi davet eder. Ayrıca türkülerin "ölen" şekli satsız, "yor yor" şekli sazlı söylenir. Oğlanların ve kızların karşılıklı olarak söylediği türkülerden bir örnek şöyledir:

Kız:

*- "Suv buyide kukorgen tolday bupmen
Kulankasi kiyma saçın carday bupman
Siz kurganda kiçgina bola bulsam
Ohun aka, şu vagtda kanday bupman. "*

Oğlan:

*- "Ovulingning oksokoli eşim orik
Tong otarda yorug yidduz, peşin borib
Men kurganda kiçgina bola eding
Kuşanoring çikinti tuşing erib "*

Özbek düğün geleneğinin bir başka özelliği de, kızın evleneceği gece, "yor yor" söylenmesidir. Bazı dizelerde "ölen" ile "yar yar" birlikte söylenir. Mesela:

*"Hay hay ulan, con ulan
Tuydir bbu kun, yor yor, tuydur bukun.
Dust kalib duşman ketap*

Kindir bu kun, yor yor, kindir bakim. "

Ayrıca "ölen"i kızın yengeleri söyler:

"Kora kora kuzilar Kuyini başlar, yor yor. Kalanı koşlik yongalar Ulan boşlar, yor yor. " Bu biçimdeki dizelerle Türkmenlerde de karşılaşırız:

"Hay hay, ölen hay ölen

Hay dır bugün, yar yar.

Agu-gızıl renbe-ren

Toydur bugün, yar yar. "

Türkmenlerde toy aydımlarından "yar yar" ile "leyeran" şekli, "ölen" şeklinden daha çok söylenmektedir. Bunlar nitelik bakımından da fazladır. Dügün türküleri (toy aydımları) Türkmenistan'ın Garrigala, Kak dolaylarında ve Çarçöv şehrinin bazı yerlerinde ünlüdür. Ancak günümüz ile karşılaştırıldığımızda, düğün türkülerinin eskisi gibi söylenmediğinin belirtebiliriz. Sadece folklor gruplarının programlarında yer almaktadır.

Genel anlamda Türk dilli bütün halkların edebiyat ve folklorunda konu ve düşünce benzerliği hakkında, S. A. Garriyev yazdığı bir makalede, benzer hayat şartlarının aynı düşüncede eserlerin ortaya çıkmasına sebep olduğunu vurgulayarak, bunu, "topolojik özellikli edebi işbirliği" olarak adlandırmıştır. Türkmen folklorunda lale dizelerinde olduğu gibi, düğün türkülerinde de hayat gerçeklerinin belli bir bölümü ortaya konulmuştur. Bu yüzden türküler, tarihçiler ve etnograflar tarafından faydalı görülmüştür.

Kızlar kadınlar, lâle satırlarında olduğu gibi düğün türkülerinde de, geçmişte mal veya eşya gibi, tanımadığı-sevmediği birisi ile evlendirildiklerini beyan etmektedirler. Hoşnutsuz Özbek kızları, düğün türkülerinde kendi durumlarını şöyle ortaya koymuşlardır:

"Osmandagi yulduzni

Otgan otam, yor yor.

Uz kızini yot kilib

Sotgan otam, yor yor. "

Bu dizelere, Türkmen düğün türkülerinde de rastlıyoruz:

"Asmandaki yıldız

Atan atam, yar yar.

Öz gizini mal yalı

Satan atam, yar yar. "

Kardeş Özbek ve Türkmen halklarının türkülerinde, evlenecek kızın arkadaşları ile vedalaşırken söylediği türküler birbirlerine çok benzer. Annesinin kızını teselli etmek için sızlanarak söylediği türküler de birbirine benzer:

"Ag,lama, balam, glama

Toyun bular, leyeran.

Bosagasi gızıldan

Öyün bolar, leyeran. " (Türkmenlerde)

"Yiglama, kız, yiglama

Tuy seniki, yor yor.

Ostonesi tilladan

uy seniki, yor yor. " (Özbeklerde)

Geleneksel tür olarak kabul edilen düğün mısralarında evlilik hayatına başlayacak kızın veya oğlanın yengelerinin, karşı tarafı eğlendirmek-güldürmek için söylediği dizeler de görülür. Bu tür, mizahi unsurlarla süslenerek, özellikle kızın yengeleri tarafından söylenir:

"Yollarının odunı

Sazak mıdır leyeran.

Alcak yiğit bir hili

Mızık mıdır, leyeran. "

"Yük üstünde can goydum

Canramasın, yar yar.

Giyevimizin yennesi

Yantaması, yar yar. "

Bu tür güldürücü mısralar, düğünü neşeli-sevinçli geçirmek maksadına yöneliktir. Bu sebeple, söylenen bu tür mizahi türküler kimsenin gönlünün incitmez, gülererek geçiştirilir.

Kardeş Özbek halkı da aynı tipte düğün türkülerini üretmiştir. Mesela:

"Kozandage pustinning

Yengi yirtik, yor yor.

Kuyov bohçam yangasining

Labi tirtik, yor yor. "

Bu manâdaki dizeleri Anadolu Türklerinin

mânilerinde de görmekteyiz. Birkaç örnek vermek yerinde olacaktır:

"Harman yeri yarıldı
Yingem ba(na) darıldı.
Ne darılın hay yinge
Gizin gendi sarıldı."

"Kekli(ği)min alası
Ham gizin halası.
Ellerime geçmedi
Bu kel kön gınası. "

Kızın gelin olması, onun evinden, anne-babasından, kardeşlerinden; annesinin ise sevgili kızından ayrılacağı çok üzücü bir durumdur. Bu durum, kardeş halkların hepsinde de ortak olan bir haldir. Türkmen düğün türkülerinde, annenin üzgün durumu aşağıdaki dizelerde verilmektedir:

"Leylim leylim, leyeran
Gelsin haypın, leyanan.
Ak süyt beren enesi
Delmurup dur, leyeran."

"Gövün alın yenneler
Aglamasın, yar yar.
Enesinin bagrını
Daglamasın, yar yar."

Evlenip evden gidecek bir Anadolu Türk kızının durumu da düğün türkülerinde şöyle dile getiriliyor:

"Gelin kallanış ağır ağır
Çıkıp gidiyor.
Evde galan garip ana
Feryad ediyor."

Kına yakıldığı gün ise, kız şunları söyler:

"Şen olasın babam evi
Şimdi koydum gidiyorum.
Helâl edin anam-babam
Şimdi koydum gidiyorum."

Türkmenler ise, bunlara benzer, aşağıdakileri söylüyorlar:

"Bir innünün üstünde
Urdu enem, yar yar.
İndi men-d- gidürin
Dindin enem, yar yar. "

Bu dizeler de Anadolu Türk kızlarının yürek yakan duygularını hatırlatıyor ve benzer kaderlerinin ispatlıyor.

Düğün törenleri arasındaki durumların ve bu çerçevedeki geleneklerin hemen hemen hepsi aşağı yukarı birbirine benzer. Gelinin oğlan evine getirilişi, çeşitli yemeklerin yapılışı, gelinin sağ elinin una sol elinin yağa batırılışı...kardeş halkların hepsinde görülür. Ancak Türkiye Türklerindeki geleneğe göre, bazı yerlerde düğünden sonra gelin, kaynata tarafından dışarı çıkarılır ve türküler söylenir. Bu gelenek Türkmen Türklerinde yoktur. Kaynata gelinin dışarı çıkardıktan sonra, düğündeki insanlar toplu olarak gelinin ardından şu dizeleri söylerler:

"Gedin anama söyleyin Bene
ağlasın. Gardaş gelsin,
gidiyorum Belim bağlasın."
(Türkiye)

Kardeş Anadolu Türklerinin geleneklerine göre, düğünlerde "gelin çıkarma", "hoş geldin", "sağduş-solduş", "duvak türküsü" gibi türküler de söylenir.

Çok eskilerde, daha tekniğin-elektriğin olmadığı zamanlarda insanlar, ateşi, tabiatın elde ediyorlardı. İnsan hayatında hava ve su kadar, ateş de önemlidir. İlk insanların düşüncelerinden hareketle daha somaki nesiller, ateşi kutsal bir güç olarak kabul etmişlerdir. Belki de, "od altında bela kalmaz", "od oraz" şeklindeki inanışlar da bundan kaynaklanmaktadır. Özbek geleneklerinde ve Azerbaycan düğün törenlerinde, ilk insanların düşünce sistemlerinin izleri görülmektedir. Her iki kardeş halkta da, gelin geldiğinde ateş yakılıyor ve gelin üzerinden atlatılıyor. Türkiye Türkülerinde ise, gelinin ayağına sıcak demir koyma geleneği vardır. İnançla iç içe olan bu gelenekler halâ devam ettirilmektedir.

Kardeş Azerbaycan halkının düğün gelenekleri kendilerine has bazı özellikler taşır. Onların düğün gelenekleri arasında oğlanı veya kızını incelemek, dünürçülüğe gitmek gibi umumi adetlerin yanı sıra, kızın gelin olduğu gece (Azeri lehçesinde "gelin gicesi"), evden herhangi bir eşya veya bir nesneyi alıp kaçmak adeti vardır. Bu adete Türkmenlerde de rastlıyoruz. Ayrıca Azer-

baycan Türklerinde kızın ayağının altında boş bir kap kırmak, geline ayna atmak gibi bazı özgün farklılıklar da bulunmaktadır.

Özbek Türklerinde düğün gününden bir-iki gün önce kızın evinden "laparlar" söylenir. Oğlanlar ve kızlar ayrı ayrı topluluklar halinde söylerler. "Kız ohşamı", "kızlar meclisi", "kız oni", "lavar köçesi" gibi adlarla anılan bu geleneğe, genellikle köylük/obalık yerlerde rastlanıyor.

M. Alaviya'nın yazdıklarına göre aşağıdaki lapar evlenen genç tarafından söylenir:

*"Bozordan sotib oldim, sarih, mursan
Sargayip organ yerim özin kursak
Belimde bir tillolik belbogim bar
Suyunça deb kelganga tuni bersek. "*

Özbek halkının geleneksel düğün şiirine mahsus olan bir başka özgünlük de, düğün gecesi çay içilirken "beyit-gazel" söylenmesidir. Geleneğe göre gazeli, kızın yerine bir başka kız ve evlenen oğlan söylemelidir. Gazel söyleyici, eline bir kase alıp ayağa kalkar ve söylemeye başlar. Eğer kız ya da oğlan gazeli söyleyemezse, o zaman çözmesi zor olan düğümlü bir başörtüsünü çözmek veya ihtiyar bir kadını üç defa yukarı kaldırmak gibi cezalar verilir. Düğünlerde söylenen bu tür gazellere bir örnek verelim:

Oğlan:

*- "Çakkaga piyola kuysam tulmadi
Ey, yora, sizden işorat bulmadi.
Ey, yora, sizdan işorat bulsalar
Ultirib turgunça halim kolmadi. "*

Kız:

*- "Sizni dedim sizdan uzga demadim
Uzga kandu acal berse yemadim
Tanimga tegmadi atlasdan uzga
Yedimga kelmadi bir sizdan uzga. "*

Özbek düğün gelenekleri arasında belirtilmesi gereken bir başka ayrıntı daha var. Kız, damadın evine getirildikten sonra, bir kadın tarafından kızın adına şu dizlere söylenir:

*"Ekkanlarga sadoyi
Dehkonlarning boboyi.
Ahmadboyga bir salam.*

*Pişirgon koki novzayi
Kalinçaklar momayi
Dilorom enoma bir salam. "*

"Kelin salımı" denilen bu adet, umumi olarak Türkmen düğün geleneklerine mahsus değildir. Ancak bu, Daşhovuz vilayetinde çoktan beri yaşayan kardeş Özbeklerin tesiri neticesinde bazı bölgelerde devam ettirilmektedir. Bu konuda Gurbanyaz Gurdov'un verdiği malumatlara göre, gelin selamı, yeni gelin ile damadın akrabalarını tanıştırmak maksadıyla yerine getirilmektedir. Bu süreçte gelin selam vermiyor, onun yerine başka biri selam verir. Bu sırada "aydımcı" kadınlardan birisi, özel olarak düzülen şiirleri söylüyor. Gurbanyaz Gurdov, öğrencilik yıllarında, gelin selamını Tagta ilçesinin önceki adı Leningrad olan kolhozunda yaşamış olan Sülgün Terayeva'dan derlemiştir::

*"Gavun ekse zamçalı
Oun çekse omçalı
Gayın atasına bir salam.
Adiginin gonci yok
Öyde oturıp dıncı yok
Gayın enesine bir salam.*

*Atlansa hana menzer
Düşse dayhana menzer
Gayın agasına bir salam.*

*Agtıgına guvanan
Toyda tüze don geyen
Babasına bir salam.*

*Agtıgında göteren
Maksad-mırada yetiren
Mamasına bir salam.*

*Üçegi dolı omçadan
Her gövesi bir zamçadan
Gayın ecakcl bir salam.*

*Yalazları sadaplı
Han gızından edepli
Baldızlarına bir salam.
Toy müreke üyşüren
Palavı süyci bişiren
Aşpezlere bir salam.*

*Yap boyum yakalan
İşe çık, diyip, çekelän*

Brigadirine bir salam."

Misallerde görüldüğü gibi, "gelin selamı" adındaki Özbek düğün geleneğinin, Türkmenlerle karışık oturdukları bölgelerde hem söyleniş hem de şiirin düzülüşü bakımından kendi tesirini yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu ise Türk dilli kardeş halkların pek çok meselede "benzeşikliklere" sahip olduklarını ispat etmektedir. "Gelin selamı", K. Atayev'in "Könelmeyân Söz" adlı kitabında da yer almaktadır.

Kardeş Özbek halkının toy geleneklerinin uygulanması sırasında, törenlerin sonunda, halk arasında hürmet gösterilen yaşlı bir kadın veya adam, düğün dilekleri/toy alkışları ile bu mutlu hadiseyi neticelendirir. Bu cemleyici dilek dizeleri şöyledir:

*"Tuy muborak bulsin-o
Tuylar muborak bulsin-o
Tuyga kelgan kızlar-a
Sarpo muborak bulsin-o.
Tuyga kelgan kızlar-o
Tuyib ultirgan, kızlar-o
Yahşi bilan yomeni
Kurib ultirgan, kızlar-o
Yahşining diydoriga
Tuyib utirgan, kızlar o.
Yomoning firokiga
Kuyib ultirgan, kızlar-o "*

Türkmen düğün geleneğinde, gelinin dilek dizeleri ile kutlanmasına bir misal:

*"Toy tutupsımız
Tuyunuz gutlı bolsun, mübarek bolsun
İçeride perizatlar oynasın
Daşarında oğlan-uşakyaynasın
Ayallar pişme seçsin
Oglar alıp gaçsın
Ulu gelinin serpiş açsın
Kiçi gelinin mavut biçsin
İle baksın yellensin
Sürli goyun eyelensin
Goyun mün bolsun
Düyan yüz bolsun
Atlanıp yola gidende
Daglar düz olsun
Atın avan münmesin
Donun tozan geymesin
Gülülele yalı güllesin
Mıdam günü toy bolsun*

*Önünde ızı gür bolsun
Mata yırtca petli bolsun
Aş bişirse etli bolsun
İymiti iymiş bolsun
Dakılanı kümüş bolsun
Galayıdan gapısı bolsun
Tilladan tağı bolsun
Şu alan gelininizin
Ömürlük bağı bolsun..."*

Bu kutlama sözleri, tanınmış şair ve edebi miras yayıcısı Hacıbibi Nepesova'nın, 1926 yılında doğan kızı Nagıma Nepesova'dan 1991 yılının Temmuz ayında derlenmiştir. (A. Durdıyeva'nın arşivinden)

Örneklerden de anlaşıldığı üzere, Özbek toy sözlerine bakarak toy sözlerinin, hayatın hakikatlerinin daha geniş planda göz önüne getirildiğini görmekteyiz. Bu örneklerde halkın istek ve arzuları, dilekleri ustalıklı şiir dizlerinde öz beyanını bulmaktadır.

Yukarıda düğün türkülerinden ve şiirlerinden hareketle, her bir halkın geleneğinde olduğu gibi, kardeş Özbek, Türkmen, Azerbaycan ve Anadolu Türk halklarının "halk üreticiliği'nin birbirinden uzak olmadığım anlamak mümkündür. Yakın ilişkileri ve karşılıklı tesirleri olan halklarda pek çok benzerliklerin olması çok tabii bir durumdur. Kardeş halklar çeşitli ortak gelenekler uydıkları gibi, her halk edebi şiirinde milli özgünlüklere ve farklılıklara da sahiptir.

Ata-baba kanı bir kardeş Türkmen, Özbek, Azerbaycan ve Anadolu Türk halklarının edebi şiirindeki lale, hüvdi gibi türlerinde olduğu gibi, geleneksel şiirlerinde de içerik ve syujet benzerliklerinin mevcut olması önemli bir durumdur. Bu benzerliği gelin-kızların şiir türlerinden birisi olan moncugatdı/boncukattı örneklerinde de izlemek mümkündür. Boncukattı dizeleri kadınların arzu ve dileklerini belli bir ölçüde beyan eden bir tür olarak halk şiirinde yerinin almıştır. Ancak bu tür, günümüze kadar monografi derecesinde ele alınmadan yaşayıp gelmiştir. Yine de bu türden nüshalar çeşitli yıllarda, çeşitli antolojilere-kitaplara girmiş olup, hakkında bazı makaleler yazılmış, fikirler öne sürülmüştür.

Tanınmış edebiyatçı ve ünlü yazar Ata Govşudov'un 1941 yılında yayınladığı "Ayal-Kızların Aydım ve Lâleleri" adlı eserinde,

boncukattılara da yer verilerek, 88 dörtlük yerleştirilmiştir. Akademik B. A. Garriyev tarafından 1944 yılında hazırlanan güldesteye 120 adet boncukattı bendi alınmış, 1947 yılında da başlı başına bir kitap halinde 200'e yakın boncukattı yayınlanmıştır. B. A. Garriyev, bu kitaba yazdığı sözbaşında, bu türün "kadim"liği, halkılığı ve sanat ustalıkları hakkında düşüncelerini açıklamaktadır. Alim, o yıl yayınlanan "Türkmen Folklorundan Usulı Gollanma" adlı broşürün sözbaşında ise, bu türün biçim ve düzülüş bakımından lalelere benzediğini, ancak yitmeye başladığını vurgular. Daha sonra Garriyev'in bu tür hakkındaki makalesi, önceki SSCB İ. A'nın Türkmen şubesinin "Haberleri"nde yayınlandı. Alim bu makalesinde de boncukattıların gelip çıkışı (üretilişi), halk arasında söylenişi, teması ve ideyası konularında malumatlar verir.

1995 yılında P. Aliyev ile G. Beselikov tarafından hazırlanan "Pesni i Dumı Naroda" adlı güldesteye 81 boncukattı alınmıştır. 1962 yılında hazırlanan "Çemen" adlı güldesteye yazdığı sözbaşında, S. Annanurova; boncukattıların, lâlelerin, hivdilerin ve sevgi aydımlarının tür özelliklerine temas ederek, boncukattı temalarını inceler. 1967 yılında çıkan "Türkmen Halk Dörediciliği Boyunca Öçerk" adlı eserde, "boncukattılar" hakkında özel bir bölüm vardır. Bu bölümde bu türün özgünlüğü, temaları çerçevesinde kısaca durulup geçilmiştir. Folklorcu alimler 1971-75 yılları arasında bütün iller ve ilçeler çapında folklorun çağımızdaki durumunu; gerek türkü olarak, gerekse de söyleniş olarak incelediler. Çeşitli bölgelerin halk döredicilik eserlerine örnek olarak "Türkmen Folkloru Hazirki Zaman Etapda, 1975-76" adlı iki ciltlik ortak güldeste, boncukattı türü hakkında ilmi görüşleri de içine almaktadır.

Türkmen edebi şiirinde münasip yerini alan boncukattılar konusunda metinlere dayalı neşirlerde ve makalelerde çeşitli fikirler ortaya atılmış olsa da, önceden belirttiğimiz gibi, ilmi inceleme-araştırma işinde mecburiyetler ortaya çıkmaktadır.

İki bin yıl boyunca halkın gelenekleri ile bağlantılı olarak çok sayıda aile adetleri, inanışları meydana gelmiştir. NEVRUZ BAYRAMI (Türkmen lehçesinde NOVRUZ) hakkında, alim M. Durdiyev'in yazdığı gibi, halk bayramlarının çekirdeğini, "takvim" bayramı teşkil ediyor. Yeni

yıl ve nevrüz da, Türkmenler için bayram kabul ediliyor. Arkeolojik kazılar, Türkmenistan coğrafyasında takvim sisteminin çok eski devirlerde ortaya çıktığını ispatlamaktadır. Arkeoloji alimleri, Göksüryi arazisindeki Yalanaç Tepe'de bulunan kadın heykeline çizilen takvimi dünyanın en kadim takvimlerinden biri olarak kabul ediyorlar.

Geçmişte Türkmen gelin-kızlarının nazik yüreklerinden, temiz kalplerinden sızan ve şadlığından veya tasesından beli ölçüde haber veren geleneksel halk şiiri dizelerinin ideya-manası ile diğer kardeş Türk halklarının bu türdeki ürünleri arasındaki içerik-forma-metin benzerlikleri çerçevesinde fikir yürütmezden önce, bu tür ile bağlantılı olan takvim (mevsim) bayramı NEVRUZ hakkında söz açmak yerinde olacaktır.

Nevruz bayramı tamamen akıllardan çıkmak üzere olan geleneklerden birisi...(idi..Y. A.) Bu konuda, sadece boncukattı türü hakkında ilmi incelemeler yapan alimlerin çalışmalarında-makalelerinde, çok sınırlı bir şekilde okul programlarında ve okul kitaplarında yer verilmektedir.

Nevruz bayramı pek çok alimin dikkatini çeken bir bayram olmuştur. Ortaya çıkışı, yerine getirilişi hakkında ve önemi çerçevesinde tanınmış alimler çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir.

XI. asır tarihçisi Nizamülmülk, "Seyahatname" adlı eserinde Nevruz bayramı ile bağlantılı birkaç inanış ve geleneği haber veriyor. O'nun belirttiğine göre, bayrama birkaç gün kala tellallar pazarlarda, sokaklarda bu hadiseyi duyurup, padişah kabulhanesinin halk için açık olduğunu, arz ve şikayetlerin kabul edildiğini haber verirmiş. Padişah, o gün tahtından iner, başvezirin önünde diz çöker, halkın arzuhalini dinler ve sorunların çözülmesi için onu görevlendirir.

Mevsim bayramı Nevruz, X-XI. asrın tanınmış alimi Ebu Reyhan Biruni'nin "Geçmiş Nesillerin Yadigarlığı" adlı kitapta da hatırlatılıyor. Alimin malumatlarına göre, nevrüz bayramında padişah tahttan inip, ak elbise giyer, bozkırda ak halısının üstünde oturup halkın arzuhalini dinlermiş. Halk bu bayramı çeşitli yiyeceklerle ve mutlaka "semeni" ile karşılaşmıştır. Bu bayram konusunda, Azerbaycanlı alim Azad Nabiye, "Azerbaycan ve Özbek Folklor Münasebetleri" adlı hacimli eserinde görüşlerinin açıklamıştır.

Alim bu eserinde, nevrüz bayramının kardeş Özbek ve Azerbaycan halklarının çok önceki devirlerden bu yana devam edip gelen bahar bayramları olduğunu vurgular.

Nevruz günü veya yılı Türkmen klasik şairlerinin eserlerinde sürekli yer alır. Büyük söz ustası Mahrum Kulu'nun sanatında da "novruz" vurgulanarak, onun hayatında önemi olduğu için yerinde kullanılmıştır:

*"Altmış yaşda, Novruz günü, luv yılı
Tardı acal, yolun tutdı atamın. "*

Ve yine "Yerde Novruz hormatı" şeklindeki dizlerin birincisinde, babasının öldüğü yılı haber verirken, ikincisinde ise nevrüzün gelmesiyle birlikte tabiatın canlandığını belirtiyor.

Nevruz bayramından sonra tarlalarda ekim işlerinin başladığı malumdur. Nevruz bayramı, ünlü Türkmen klasik şairi Şabende'nin;

*"Geldi novruz cümleyn
Alem gülüstandır bugün."*

dizelerinde de kendini gösterir.

Türk dilli halkların sosyal hayatında iz bırakan bu bayrama bir hafta kalınca, her çarşamba (Çarşamba) akşamında ateş yakılıp, evler temizlenip kıymetli-pahalı halılarla döşenirmiş. İnsanlar ise yeni elbiseler giyinir. Yeni elbise giymek adeti, Türkmenlerde kurban bayramlarında da yaygındır. Bu günlerde mumlar yakılır, misafirlerin üzerine gülsuyu dökülür, büyük şadlıklar yaşanır. Evlerde türlü yemeklerin yanı sıra "semeni" yenildiği de belirten Türkmen boncukattı dizelerine misal göstermek ilgi çekici olacaktır:

*"Gaynadarlar semeni
Torba dürtün temeni.
Bildim ayrılık eken
Hemme deriden yamam."*

Bu dizeler, Azerbaycan halk edebiyatında da yer almıştır:

*"Semeni sahla mclni ilda
köyürdim suni. Semüni,
sazana külmüşüm Uzuna
uzana külmüşüm."*

Kardeş Azerbaycan ve Özbek halklarının

geleneksel bayramlarına mahsus olan bu günlerde çeşitli oyunların-gösterilerin sergilenmesi, Türkmen bayramlarından ayrılan özgün farklılıklardan biridir. Bu seyirlik oyunlara, "Koca Koca", "Kandirbazlar", "Zorharacalık" gibi örnekler gösterilebilir.

Ünlü alim H. G. Köroğlu, nevrüz bayramında, Türkmen gelin-kızlarının boncuk atışma geleneği hakkında fikir yürüterek, haklı olarak, bunun kardeş Azerbaycan halkının nevrüz bayramını geçirişiyle uygunlar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Alim, nevrüz gecesinden önceki günü yerine getirilen "Fal Açma"nın temelini kadim devirlerden alıp getiren İran geleneklerine ait olduğunu söyleyerek, bu geleneğin başka bir şekilde, yani "moncuk atma" görüşündeki Türkmenler arasında yaşadığını vurguladıktan sonra;

*"Novruz geldi bu gice
Gızlar atarlar bice.
Kimin bicesin çıksa
Sılagı bolar cüyce."*

dizelerine başvurur ve fal açmanın (bice atmak) boncukattı oyununa benzemesinden ilham alıyor.

Gerçekten de oyun sırasında tabağa konulan boncuğu çıkarmak için söylenen bentler, fal açmayı akla getirmektedir. Bu bir ölçüde Türkmen çocuklarının inanç ile ilgili bazı milli oyunlarına benzemektedir.

Gençler ellerine aldıkları bir yaprağı veya bir çiçeği yavaş yavaş koparmaya başlarlar. Bu arada "söyyar-söyenok/seviyor-sevmiyor" deyip, sonuna kadar bu işi devam ettirirler. Böylece "kader"lerinde kendilerini neyin beklediğini bilmek maksadıyla, inanışa dayalı bu oyunu oynarlar.

Haluk Köroğlu, boncukattı türünün gelenekle olan ilişkisini ortaya koymakla birlikte, onun Azerbaycan halkında yerine getirilişinin ve bentlerinin çoğunlukla Türkmen moncukatlılarıyla benzeştiğini belirtiyor. Alim bu görüşlerini doğrulayan bentleri misal gösterelim:

*"Dam üsta yatan oğlan
Köynüyi kütün oğlan.
Açardılar yaruvi
Bihaber yatan oğlan."*

Bu bent, Türkmenlerde de yaygındır, şöyle ki:

*"Kölgede yatan oğlan
Köyneği keten oğlan.
Tur, yarın apardılar
Bihabar yatan oğlan."*

Türkiye Türklerinde de şöyle bir mani vardır:

*"Çatıda yatan oğlan
Gömleği keten oğlan.
Annem sana kız vermez
Horozdan korkan oğlan."*

Kardeş halkların edebi halk şiirinde, yukarıya aldığımız benzer bentlerle karşılaşılması, onların geçmişte aynı kaderi yaşadıklarının ispatı olarak bir misal hükmünde ele alınabilir.

Nevruz'un kadim Türkmenlerde bayram olarak kutlanması meselesine, alim M. Durdiyev de ilgi duymuş ve değerli fikirler öne sürmüştür. Alimin vurgulamış olduğu gibi, nevruz günü halk bölük bölük olup obalarda gezer, güreş tutulur, gençler salıncakta (hinnildik) sallanır, kızlar moncukatdı oynarlarmış.

Türk dilli kardeş Azerbaycan ve Özbek halklarının geleneksel şiirine değişik bentlerin Türkmenlerde adlandırılışının boncuk ile bağlantılı olması çok şaşırtıcıdır. Önceden de belirttiğimiz gibi, boncukattı bentleri, kardeş Türk halklarının folklorunda, halk türkülerinde, hoyratlarda, bayatlarda, goşıklarda, manilerde yer almaktadır. Görnüklü Türk alimi Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'in belirttiğine göre, "nevruz", "noruz", "novruz", "navriz", "ergenokon", "cagon", "arsay"... gibi çeşit çeşit adlar ile ilişkilendirilen navruz bayramına değişik halk türkülerinde olduğu gibi, boncukattılar da yer verilmektedir.

Türkiye'de yayınlanan Milli Folklor Dergisinin 1993-17. Sayısında, Gülşah Taş adlı bir araştırmacı, "nevruz bayramındaki inançlar ve türküler" konusunda annesi Fatma (72 yaşında)'dan işittiği ilgi çekici bilgileri aktarmaktadır: Bu bayram önceleri aileler halinde kıtlamyormuş. Nevruz gününden (Türkiye Türklerinin adlandırışına göre "hıdırellez") önceki gece, genç kızlar giyinip süslenip, kimisi bileziğini kimisi küpesini

yüzüğünü alıp çamurdan yapılmış bir testi veya bir kutuya atarak, üstüne su koyup çeşit çeşit kokulu otlarla örtüp bir gül ağacının altına gizlice koyarlarmış. Ertesi gün halk çeşitli yemekler hazırlar, yaşlıların ilgi çekici sohbetleri dinlenir, çocuklar da oyun oynarlarmış. Kızlar ise gül ağacının altına gizledikleri kutu veya bohçayı açıp halka kurarlar ve onu ortalarına alırlarmış. Arkasından da mâni, yani boncukattı bentleri söylemesi için aralarından bir kız seçerlermiş. Ortada oturan kız, bohçadaki "şey"lerin birini çıkardığında, bu söylenen bent de o şeyin sahibine değişik olurmuş.

Gülşah Taş'ın verdiği bilgileri kanıt olarak ele aldığımızda, Anadolu Türk kızlarının boncukattı oyununun yerine getirilişi tıpkı Türkmen Türk kızlarının moncukatdı oyunlarına benzemektedir.

Hıdırellezde söylenen türkülerden aşağıya aldığımız nüshaların içeriği de Türkmen boncukattıları ile anlamdaştır:

*"Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim.
Şu karşıla köylerde
Bir yangınım var benim. "*

*"Kara çadır var benim
Yüzüğüm var, dar benim.
Şu Urfa 'nın içinde
Kara gözlü yar benim.. "*

Türkmen genç kızlarının moncukatdı oyununda esas malzeme, adından da anlaşılacağı üzere "boncuk"tur. Boncuk, genç kızlarımızın süs için taktığı yaygın "bezek'lerden birisidir. Kendisinin küçüklüğünden doğan kibarlığı ve uygunluğu sebebiyle oyun malzemesi olarak alınmış olması mümkün. Yoksa bu oyunlarda, Anadolu Türk kızlarının yaptığı gibi bilezik veya yüzük gibi şeyler de kullanılabilirdi. Şaşırtıcı olanı şudur ki, küçücük bir süs veren "taş"ın vasıtasıyla genç kızların gönül şadlıklarını, kaygılarını, ümit ve dileklerini edebi halk dizelerine sindirmişlerdir. Bu özgün ve ilgi çekici milli oyuna genellikle genç kızlar, bazı zamanlarda da dili usta-mizahçı kadınlar ve yiğitler de katılmışlardır. Yaşantı sırasında söylenmemiş gönül arzularını boncukattı oyunu sırasında, söyleyerek dile getiren gençlerimiz dertlerini hafifletip, sevdiği yâri işitecekmiş

gibi ince duygularını belirtip bildirmişlerdir.

"Gırmızı donun gatbar-gat
Birin gey de, birin sat.
Öz öymüze gelmesen
Gonşumıza gelip yat. "

Bu içerikteki dizelerle, kardeş Azerbaycan e-debiyatında da karşılaşılması ilgi çekicidir.

"Arkalığın iki gat
Birin sahra, birin sat.
Ayür mâni istürsün
Kal bir keçü münde yat. "

Bu çeşit benzer nüshaların örneklerini çoğaltmak mümkündür. Türkmen genç kızları tarafından söylenen;

"Bu yerde kövii gezer
Bir ala tovuk gezer.
Men yara nâme diydüm
Yüzünü sovup gezer."

şeklindeki moncukatdı dizeleri, Azerbaycan bayatılarında şöyledir:

"Köyarçin gahar, kadar
Ganadı sahlar, kâdâr.
Man yâra ne etmişâm
Küsülü bühâr keddr."

Hiç bir açıklamaya gerek duyurmayan bu dizeleri okuduğumuzda çeşitli devirleri ve vakaları başlarından geçiren bu halk nüshalarının günümüze kadar yetip gelmelerine şaşırıp kalıyoruz.

Türkmen moncukatdı oyununda "şaka" muhtevalı dörtlükler de söylenmektedir. Bunlarda, bir bakmışınız gelinin kaynanasının bir de bakmışınız oğlanın bedeninin veya karakterinin üstünde gülünüp duruluyor.

"Ay dogar logar logar
İki göcniim bir togar.
A gız, adaghn gördüm
Misli bir gotur şaral. "

Buna benzer şaka-gülünme içerikli dizeleri, Azerbaycan ve Anadolu Türk genç kızları da söylemişlerdir:

"Azim hür divana
Ayag goy nürdivana.

Zür kadrın, zarkür biler
Nü bilir hür divana. " (Azerbaycan)

"Çatıda yatan oğlan
Gömleği keten oğlan.
Annem sana kız vermez
Horozdan korkan oğlan. "(Anadolu)

Kadın aklının ürettiği zarif ve fakat basit dizelerde gör, nice manâlar ve hayat görüşleri yatıyor...

Geçmişte zengin edebi miras ile ruhlanan Türk dilli Özbek, Azerbaycan ve Anadolu Türk kızlarının yanı sıra, Türkmen kızları tarafından üretilen halk şiirindeki boncukatdı dizeleri, onların mazilerindeki acı ve tasaları, ümit ve arzuları şu veya bu şekilde haber veren şairane ürünlerdir.

Şu günlere kadar "Türkmen genç kızları geçmişte sıkıntı içinde yaşamıştır ve manevi yönden eksik kalmıştır" şeklinde bir kanaat vardır. Türkmen kadını bayağılaştırın bu çeşit düşüncelerin gerçek dışı olduğunu ispat eden türlerin birisi olarak "moncukatdılar", onların yürek paslarını açmaya ve akranları ile sırlaşmalarına imkan veren halk şiirinin tezahürü hükmünde günümüzde de büyük öneme sahiptir. Halihazırda boncukatdılar, folklor ekiplerinin repertuarlarının da bezeği durumdadır.

Türkmen edebi halk şiirinde münasip bir yere sahip olan boncukatdılar çerçevesinde, onların ideateması, şiirselliği konusundaki metne dayalı neşirlerde, makalelerde çeşitli fikirler beyan edilmiş ve bu türden nüshalar çeşitli yıllarda çeşitli eserlerde yer almış olsa da, maalesef köklü ilmi çalışmalar yapılmamıştır.

Türk dilli halkların, bir başka ifade ile Türk halklarının folklor benzerliğini ve ilişkisini incelemenin ve ortaya çıkarmanın günümüzün öncelikli ve gerekli meselelerinden biri olduğunu bir kez daha vurgulayalım.

Kardeş Türkmen, Özbek, Azerbaycan ve Anadolu Türk halklarının folklor benzerlikleri çerçevesinde, bu halkların çok önceki devirleri konusunda araştırmalar yapan Gömüklü alim (tanınmış alim) H. G. Köroğlu'nun da belirttiği gibi çeşitli kardeş toplulukların kültürlerini bünyesinde toplayan Selçuklu Medeniyetinin, sadece asıl gücü teşkil eden Türkmenlerin katılımıyla üretilmeyeceği şüphesizdir. Bu imparatorluğun

yıkılmasıyla da bu medeniyet kaybolup gitmiş değıldir. Demek oluyor ki, Selçuklu hanedanlığının hakim olduğı devirlerde, karışık halde yaşayan çeşitli Türk topluluklarına ait folklor eserlerinin pek çok yönden benzer olması kaçınılmaz ve tabii bir dudumdur.

Türkmen genç kızlarının edebi şiirine mahsus durumların-ayrıntıların biri de şudur: Sırdaş veya yaşıt olarak kendi gelecekleri doğrultusunda sır alışverişi yapmak veya mesela "büyük vatan savaşı" yıllarında babasından, ağabeyinden, sevgili yarından ayrı düşen zavallıların yüreklerinden yansıttıkları "sır dökmek" olgusudur. Türkiye

Türklerinde "mâni", Azerbaycan Türklerinde "bayatı" şeklinde adlandırılan ve "Kân Salam", "yar-ey can" dizelerine benzeyen edebi ürünlerin varlığı, bu temayı daha geniş ve derin incelemek için materyalin yeterli olduğunu gösteriyor.

Genel anlamda kardeş Türkmen, Özbek, Azerbaycan ve Anadolu Türk halklarının "kadınları"na ait folklor dizelerinde "hayat gerçeğı"ni tasvir etmekte kullanılan umumi tema ve idea benzerlikleri ile birlikte milli özgünlüklerle de karşılaşıldığını bir kez daha vurgulamak isteriz.